

קונטרס התרגום

בעניין חיזוק מנהג עדת תימן בקריאת התרגום בציבור

תקנת התרגום

מנהגנו משינוי ודוע כדעת חכמי התלמוד וכל הגאונים שהתרגום בקריאת התורה בשבתות וימים טובים אינו מנהג אלא תקנת עזריא ובית דין, והוא חובת העיבור ואין לבעול כלל מכל טובה שתהיה, (הן מצד תורה עיבור וכל שכן מצד שינוי מבעיני, ויף לדעת מרן אסור לבעול קבלת הרבים) (יר"ד סי' יד).

וכבר צווח על זה הרש הנבדק (מפיו סעי' העוסק ה' קצ"ט) שבעטול חובת התרגום בעיבור הוא בדרך מינות ונפריאם פושעים. כי מצות התרגום בענינו יותר חמורה היא מן השקף במורה, ואין להלל האידנא בתרגום, וכל מי שחומרו בדבר להקרי את ישראל ממנהג משונה ולהחזיר הדבר ליושנו שכרו שמור לפי המקום, ע"ש.

ואם בעבר ראינו החלשות במנהג והתרחקות ממנו בשולי המחנה, היום את וראים שמתפשט והולך הדבר גם אצל בני התורה שהיו בולדותם להקטוף ולתרגם בקדוץ ובכפיואם גדולים, וכשהגדילו בשאו עתהם למקומות אחרים, בעתות שזויה שהם לומדים תורה עד מאוחר, וקשה להם לקום מוקדם, ואף אצל ילדיהם בוגרי הישיבות הקדושות אשר באים לבית אבא בשבתות חופשה, בערב היא בזה ובקורא לא שבה, ומתרחקים את אנו מבלי הוכר, ושוכחים הענין והענינים.

לכן יוצאים את בקריאת קודש, אל לבם לשנות מנהג אבותיהם נצב, ותדור לדרבם השלוה, שמרו על ילדיכם, למדום מקרית אבות וכן ודע לתרגם בקבל ובמחירות ומשיכו בדרך אבותיהם הקדושים בלשון קודש צחה ובה, וגם כי יקין לא יקור מנהג.

Handwritten signatures and notes in Hebrew, including names like 'אברהם', 'שלום', and 'שלום'.

מקורות הדין מן הראשונים ועד אחרוני זמנינו

קוראים יקרים

קונטרס זה נכתב ונתחבר, בעבור כל ציבור המתפללים הנמנה על עדת תימן הקדושה בכל מקומות מושבותיהם. ותוכן דבריו מדבר כלפי אותם מניינים מעט פה ומעט שם שבקהילותינו, אשר ביטלו קריאת התרגום או חלקו בציבור בתפילת השבת, וכלפי ציבור המתפללים במניינים הללו, אשר טועים, או תועים ונסחפים, או שנכשלו בדבר הלכה, והוטעו בדבר, כגון שלמדו כן ממניינים אחרים, או מחמת עצלות או נוחות וכדומה, או מחמת חוסר מודעות על חומרת העניין, בביטול קריאת התרגום בציבור.

והיות וראיתי שדברי חכמינו המובאים לקמן, השפיעו על כמה וכמה מתפללים, אשר שבו להתפלל במניינים המקיימים את הדין כתקנת חכמים, אמרתי אקבצם ואפיצם בין מתפללי קהילותינו, למען תהא תועלת זו לכלל ציבור המתפללים, ולמען יידעו ערכה וחשיבותה של הלכה זו.

נערך ונתחבר על ידי הקטן שבקטנים
הצב"י שי בן כא"מ יוסף ג'יספאן

ר"ח אלול ה'תשפ"ד ב'של"ה

054-8006321

יוצא לאור על-ידי:

לדברון
הרב בנימין בן עזר ברזילי זצ"ל
נודר ישועה בן סאלם מחפור חגיבי זצ"ל

מקורות הדין

הגמרא (מגילה ג.) **"אמר ר' ירמיה... תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. תרגום של-בניאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חני זכריה ומלאכי"**, והקשו בגמ', **"ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו?!"** והא א"ר איקא בר אבין אר"י א"ר, מאי דכתיב (עזרא חח), **"ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא"**. **"ויקראו בספר"** זה מקרא, **"מפורש"** זה תרגום.. ות' בגמ', **"שכחום וחזרו וייסודם"**.

אף על פי שעזרא הסופר תיקן את קריאת התרגום בציבור, אין הכרח לומר שקריאת התרגום החל זמן קצר לפני עזרא. שהרי בס' העתים לר"י אלברצלוני (עמ' 267) נאמר: **"והלא כל הנביאים תקנו אלו לישראל"**. במלה "אלו" התכוון לדיני המתורגמן, שהזכיר בשם המשנה והתלמוד, ורצה להוכיח, כי לא לחנם נקבעו, אלא משום שהתרגום חובה, ואח"כ רצה להראות כי חובה זו על כל פרטי דיניה נתקנה ע"י כל הנביאים. וע"ע, אם התרגום בציבור מקורו בתקנה, היאך יעלה על הדעת, שתקנה זו נתקנה ע"י כל הנביאים, והרי הם חיו בתקופות שונות? על כרחך, שתקנה זו מימות נביאים ראשונים, והסכימו לה כל הנביאים שאחריהם, ולכן נחשבת זו לתקנת כל הנביאים. (מתוך מאמר התרגום לרה"ג רצון ערוסי שליט"א)

ר' חננאל כתב שהתרגום היה לפני עזרא הסופר ושכתוהו רוב העם, וייסד אונקלוס לקוראו בציבור.

ובדף כ"א: כברייתא "תנו רבנן, בתורה- אחד קורא ואחד מתרגם... אחד קורא בבניא ואחד מתרגם".

ובדף כ"ג: במשנה "הקורא בתורה... לא יקרא למתורגמן יותר מפסוק אחד".

ובדף כ"ד: במשנה "קטן קורא בתורה ומתרגם".

הזוהר הקדוש פרשת 'ויקהל' דף ר"ו ע"א **"ובעיני חד קלא, מתרגם חד, ורזא דא קליפא ומוחא (רזא דעלמא דא, רזא דעלמא דאתי) כלא שתקין וחד קארי וכו'.** ופירש **במקדש מלך, בקליפא ומוחא-** שהתרגום הוא סוד אחרים וממנו יונקים בקליפות וזהו קליפה. 'ומוחא- הוא לשון הקודש, שהוא הפנימיות. רזא דעלמא דא' סוד העולם הזה- פי' נגד התרגום. 'רזא דעלמא דאתי' סוד העולם הבא- נגד לשון הקודש", ע"כ.

ובפירוש הסולם שם כ' **"וכן צריך להיות מתרגם אחד, וזה סוד קליפה ומוח, כי המתרגם בבחינת קליפה, והקורא בלשה"ק הוא מוח, ואין מוח בלי קליפה"**, עכ"ל.

ואם כן, קצת קשה על המדקדים לקיים דב' הזוה"ק. שאם נטשו מנהג אבותיהם לתרגם, שהוא דין משנה

ותלמוד ערוך, כיצד נעלם מעיניהם מיהא, דברי הזוהר הני"ל?!

מדרש תנחומא (פר' וירא') **"אמר ר"י בן פזי מקרא מלא, שנאמר: 'כתב לך את הדברים האלה'-' הרי התורה שנתנה בכתב'. 'כי על פי הדברים האלה'-' הרי תרגום שניתן על פה'. ומוכח מכאן, שהתרגום ניתן למשה בסיני. ומפני חשיבותו שניתן מפי הגבורה, תיקנו חז"ל לאומרו בציבור. וכן הוא בירושלמי: 'ר"ש ברבי יצחק, עאל לכנישתא, חמא חד סופר מושט תרגומא מן גו ספרא, א"ל אסור לך, דברים שנאמרו בפה בפה, דברים שנאמרו בכתב בכתב. והביאו הרי"ף ופסקוהו הפוסקים.**

דברי הגאונים והראשונים

הרמב"ם (הל' תפילה פ"ב ה"י) **"מימות עזרא נהגו שיהא שם תורגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה כדי שיבינו ענין הדברים"**. ומדבריו משמע דלא סבירא ליה שכוונת הגמ' שהדבר תלוי במנהג מקומות, (כמו שלמדו התוספות), מזה שלא חילק כמו שחילק בכיוצ"ב בריש פ"ג שם **"המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת וכו' ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים וכו'.** וכתב בטעמא דמילתא **"כדי שיבינו ענין הדברים ולא כתב שיבינו פירוש המילות"**, כלומר קבלת חז"ל כפי שקבלו ממשה בפירושי המקרא והיינו תורה שבע"פ (הרה"ג ר"י קאפא צצ"ל).

וכתב הטור (או"ח סי' קמ"ה) **"בימי חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם כדי שיבינו העם, כי לשונם היה ארמי'. יש לציין כי הטור החזיק בש"י אביו, שאין תועלת בימינו בתרגום קה"ת בציבור, ובכל זאת ראה לנכון לכתוב מדיני המתורגמן. וכבר תמה על כך הבי"ח (סי' קמ"ה). וגם השו"ע עשה כהטור, ו'פתח הדביר' (קמ"ה א) תמה עליו ויישב:**

הרי שלפי 'פתח הדביר' גם להטור ושו"ע אפשר שיתחדש מנהג הש"ס, כשיבין העם את התרגום. ועוד כ' הבי"ח, שלדעתו הטור מביא דיני המתורגמן לאלו שנוהגים לתרגם וצריכים להם. (מתוך מאמר התרגום לרה"ג רצון ערוסי שליט"א)

ובאוצר הגאונים למס' מגילה (סי' ק"ז), ובס' העתים (סי' קע"ט), וכן שבלי הלקט, והטור, הביאו דעת רב נטרונאי גאון (שמעתי ממו"ר שוקני תימן היו אומרים 'נטורנאי') לגבי התרגום בציבור. וז"ל: **"אלו שאין מתרגמין, ואומרים אין אנו צריכים לתרגם תרגום דרבנן, אלא בלשון שלנו בלשון שהציבור מתרגמים אין יוצאים ידי חובתם. מ"ט, דהדין תרגום דרבנן על קראי אסמכוהו רבנן, דא"ר איקא ב"א אר"ח א"ר, מאי דכ' 'ויקראו...' וכיוון דכן הוא, לא אפשר דלא מתרגמינן בהדין תרגום דרבנן. ודקדקו חכמים בתרגום, דאר"ש בן פזי, אין המתרגם רשאי להגביה קולו**

יותר מן הקורא. מ"ט, מ'שה ידבר והאלוקים יענו בקול' וכו', בקולו של משה... **הא למדת שמצווה מן התורה לתרגם**, וכו'.

”אלו שאין מתרגמין, ואומרים אין אנו צריכים לתרגם תרגום דרבנן, אלא בלשון שלנו בלשון שהציבור מתרגמים אין יוצאים ידי חובתם.” [רב נטרונאי גאון זצ"ל]

וסיים: "הלכך חייבים לתרגם, אבל אם אין מתרגמים כלום (וגרסתם של ס' העתים והטור היא 'ואם אינם מתרגמים להכעיס'), בני נידוי הם. ואם מפני שאין יודעים לתרגם, ילמדו ויתרגמו, והן יוצאים ידי חובתם. ואם יש מקום שרוצים לפרש להם, יעמוד אחר חוץ למתרגם ויפרש להם כלשונם". עכ"ל. ומוכח בכירור מדבריו, שהתרגום הוא תקנה דרבנן ואסור לבטלו. ובקריאת התרגום מקיימים מצוה דרבנן. והחמיר לומר, דכל מי שאינו מתרגם כלום, בני נידוי הם. נראה דסברתו, שזהו כדן כל העובר על מצווה דרבנן, דחייב נידוי.

ובמחזור יטרי (סי' קכ"ז) **ובס' המנהיג** בהל' שבת (אות ל"א) הביאו את דעת רב נטרונאי גאון, כהלכה פסוקה ללא שום ערעור.

ובס' האשכול (הל' קה"ת) כתב: "וכל אלו שאמרו נקראים ולא מתרגמים, וכל השמות כגון ראובן שמעון, עטרות ודיבון, שאין להם תרגום, בכלן חוזר המתרגם פסוק פסוק כפשוטו... והיה לנו לצאת ידי חובת תרגום, שהוא הלכה למשה מסיני, אלא מנהג מקולקל שנתעצלו בתרגום". ע"כ.

”ומצוה להניח כל אותן הדברים שמאריכין בהם, כדי שיעסקו בתרגום ולא תשכח מצוותו, כי מצות התרגום בעונתו יותר חמור הוא מן העוסק בתורה.” [ספר העתים]

ועיין עוד בשבלי הלקט (סי' ע"ח), ועוד שם בספר העתים, ובס' שערי תשובה (סי' ס"ד), ובאוצה"ג שם (סי' ק"י) שהביאו תשובת רב האי גאון כשנשאל האם חובה הוא לתרגם בביהכנ"ס על הקורא בס"ת ועל ההפטרה, או לא. והשיב זו"ל: "ודאי מצוה הוא, תחילה כי היא הלכה ירושה מימות הנביאים ועד עכשיו. (ועוד) שהרי כתוב, 'ויקראו בספר...' ואמרו חכמים, 'מפורש' זה תרגום. ועוד כי פירשו במשניותו חוקי התורגמן, דתנן: 'מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם' וכו'.

ועוד בס' העתים (שם) נשאל ר' האי גאון: "נהגו אנשי

ספרד להניח התרגום כלל, ואגו מוצאים בכמה מקומות מהתלמוד שהוא מצוה". והשיב: "הדבר ברור שלא בתלמוד לבד מצאנו מצות התרגום וחוקותיו, אלא אפילו במשנתנו כדתנן, 'הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים'. ועוד ביאור דברים שנקראין ומתרגמין, ודברים שנקראים ולא מתרגמין. ועוד, קטן קורא בתורה ומתרגם, וכמה דברים ממשנתנו וביאורן בתלמוד, אטו כל אלה דברי תהו ח"ו!?! והלא כל הנביאים תקנו אלו לישראל, ואגו

לא היינו יודעים שבספרד מניחין התרגום עד עכשיו...".
וספר העתים עצמו כתב: "ואגו לעניות דעתן חזי לן, דהאידיא ברוב מקומות שהם פושעים לגמרי, ואין מתרגמין כלל בציבור עד ששכחו רוב העם ועמי הארץ שבהם מצות תרגום. מצוה להוכיחם על כך, וגם ראוי לתקן להם, אם הם מניחים מפני טורח ציבור - להניח

”הלכך חייבים לתרגם, אבל אם אין מתרגמים כלום, בני נידוי הם. ואם מפני שאין יודעים לתרגם, ילמדו ויתרגמו, והן יוצאים ידי חובתם.” [רב נטרונאי גאון זצ"ל]

שאר דברים, כגון בשבת הרבה שעוסקין ברוב תפילה שהן מאריכין בתפילתן. אי נמי, בדרשות שדורשין מן הענין, ומצוה להניח כל אותן הדברים שמאריכין בהם, כדי שיעסקו בתרגום ולא תשכח מצוותו, כי מצות התרגום בעונתו יותר חמור הוא מן העוסק בתורה. ואין לזלזל האידיא בתרגום, וכל מי שיחמיר בדבר להסיר את ישראל מדרגה משונה ולהחזיר הדבר ליושנו, שכרו שמור לפני המקום". עכ"ל.

מדבריו למדנו:

- א. שביטול התרגום גרם שהמון העם ועמי הארץ ישכחו מצוות התרגום.
- ב. ביטול מצוות התרגום היא פשיעה, ולזול, ומנהג משונה.
- ג. יש להוכיח את המבטלים את התרגום, וכל מי שיחזיר את התרגום שכרו שמור

לפני המקום.

ד. אין לבטל את התרגום בטענות, כי רוצים לנצל את הזמן ללמוד תורה, כי מצוות התרגום בזמנו, חמורה מעסק התורה.

ה. אין לבטל התרגום מחמת טורח ציבור, ויש למנוע טורח ציבור בתפילות ארוכות ודרשות מעניין היום. אך בעוד שעל אריכות התפילה בשל פיוטים ו'מי שברך' ר"י אלברצלוני מסתייג בחריפות (שם בעמ' 251, 252, 280) ואת הדרשה בשבת הוא משבח ומעודד (279), ובכל זאת הוא ממליץ לוותר עליה, ובלבד שלא לוותר על התרגום בציבור.

ביטול חובת התרגום בציבור נחשב כמינות.

ר' שמואל הנגיד כשיצא ללמד זכות על יהודי ספרד שהניחו התרגום (כמובא בתשובת רב האי גאון) קובע בתחילת דבריו: **"הנחות התרגום דרך מינות היא, ולא נמצאת בהם מינות**

לעולם, אלא במקצת כפרים הסמוכין לארץ הלכו מהן אנשים למלקיות ומתו מתוך הלקאה..." ע"כ. ונוכל ללמוד מסוף דבריו שהעיד שהלכו אותם עד מוות, שכוונתו, **שהמניח התרגום כופר בתורה שבע"פ**. וכמו שהעיד הרמב"ם בפיהמ"ש על חולין פ"א מ"ב, כי הוציאו למוות... מהכופרים בתורה שבע"פ. מכל מקום, הנחת התרגום נחשבת מינות. (ממאמר התרגום לרה"ג רצון ערוסי שליט"א)

השתלשלות ביטול התרגום

ביטול קריאת התרגום בציבור, החל כבר בסוף ימי הביית השני ע"י המינים שכפרו בתורה שבע"פ. ולפני כאלף שנים ויותר, הובא לעיל בתשובות הגאונים שהיו מקומות בספרד שהחלו לבטלו והוכיחום, והיכום על קדקודם, ולשונות קשים שולחו מפיהם של הגאונים כלפי מבטלי התרגום. ובדברי התוספות מגילה כד. ד"ה 'ואם היו', מוכח שהיו רגילין לתרגם רק מספר הפטרות במועדים בלבד. וה'טור' (לפני כ- 700 שנה) כתב: "בימי חכמי התלמוד היו רגילין לתרגם", וכן "אין אנו רגילין לתרגם". ומלשונו משמע שבזמנו ובמקומו כבר לא תירגמו, או לכל הפחות לא בכל שבתות השנה. ולפני כ- 500 שנה לערך, ציין מר"ן השו"ע (או"ח קמ"ה ס"ג) את המציאות הקיימת שכעת לא נהגו לתרגם (למעט שבתות או הפטרות מיוחדות שעדיין נהגו לתרגם בזמנו וכדלקמן), וסמך את טעמו של הרא"ש, שכ' שאין תועלת בתרגום כיוון שאין מבינים אותו.

"וזאת יש לומר, שהיסוד והשורש לכל אלו שביטלו את התרגומים בדורות הראשונים, הכול נבע מן הקדאים."

וזאת יש לומר, שהיסוד והשורש לכל אלו שביטלו את התרגומים בדורות הראשונים, הכול נבע מן הקדאים, (בזמן הגאונים בבבל במיוחד, מצרים וארץ ישראל היו קדאים הרבה) כלומר הקדאים הם אלו שהיו הקרקע או הרקע לביטולו בקריאה הציבורית. וזאת מפני שהקדאים לא מאמינים בתורה שבע"פ, והרי התרגום צמוד 'צמיד פתיל' למקרא כפירוש של דברי התורה שבע"פ, שמפרשת את הסתומות של התורה. וכיוון שהיא קבלת חז"ל, הדבר הראשון שהקדאים עשו, הם "תלשו" אותו. ולכן כתב רב נטרונאי גאון (הובא לעיל) ש"אם אין מתרגמין להכעיס בני

ינדיו הם", כי אז, הם כבר חוטאים ב"קראות". וכיוון שבין היתר, יסוד הביטול הוא כן, על כן הדברים הם חמורים שבעתיים.

וראה, שבכל המאות השנים הללו (למעלה מ- 2300 שנה) ועד עתה, עדת תימן, מכל שאר קהילות ישראל, שמרה ושומרת דין התלמוד בקפדנות, למרות שידעו מדברי השו"ע, ומה נוהג העולם, מחוצה לארץ התימן. ואף השאמי ששינו לנהוג בדברים מסוימים כהשו"ע, בדבר זה לא נטו מהמנהג הקדום ועד ימינו אנו.

"וראה, שבכל המאות השנים הללו (למעלה מ- 2300 שנה) ועד עתה, עדת תימן, מכל שאר קהילות ישראל, שמרה ושומרת דין התלמוד בקפדנות, למרות שידעו מדברי השו"ע, ומה נוהג העולם, מחוצה לארץ התימן."

אמנם דא עקא, בעלותנו לארץ הצבי, עצם 'ההתקררות' הרוחנית שנחל הציבור הכללי בעלייתו ארצה במשך השנים, ונוסף על כך השפעת מנהגי שאר קהילות, הביאו לירידה בעיני חלק מן הציבור, על חשיבות שמירת המסורת והמנהג. וכדכ' הרמב"ם: "דרך ברייתו של האדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו" (הל' דעות פ"ו). הרי אין חולק שזהו דבר חדש שקלהינו, וכמו שביתן לראות מתוך כתביהם ותשובותיהם של רבני וחכמי תימן למבטלי התרגום. ובימינו לצערינו עם חלישות הדור הדבר עלול להתפשט, בפרט כשהציבור גדל, והשפעת הסביבה גוברת, ומעדיפים ראשי קהל לרצות את הציבור מפני חיבת הקיצור, או כדי שלא "ברחו" למניינים אחרים, ומניין אחד לומד מחברו, וההרגל נעשה טבע בחוויית השבת אצל המתפלל- סדר התפילה הופך להיות לכאורה טבעי וליגיטימי, ומונע את הרצון, מלהשיב את המנהג הקדום. נוסף על כך, פטירתם של כמה מחכמינו זצ"ל, שקולם עוד היה נשמע, ועתה יתומים היינו ואין אב.

ומה שכתב השו"ע שכעת לא נהגו לתרגם... להוי ידוע שדין זה אינו תקף כלל לבני עדת תימן, אלא לבני ספרד ואשכנז שכבר למעלה מלפני 500 שנה נהגו אבותיהם ואבות אבותיהם שלא לתרגם וממשיכים במנהגם, ולא למי שנהגו אבותיו ואף אחר בעצמו תירגם את הפרשה 'שבת שעברה', ופתיאום, הוא רצף של למעלה מ- 2300 שנה מימות עזרא, (ולפי ר' חננאל- אונקלוס תיקן לקראה בציבור, יותר מאוחר) דור אחר דור, החליט להפסיק את קריאת התרגום בטענה: ש'המתרגם קורא לאט', או 'טורח ציבור', או 'השו"ע ביטל', ועוד כהנה וכהנה, ולגדוע

ולקטוע רצף קדוש זה של הלכה בלתי פוסקת מדי שבת בשבתו.

וראה נא, שלאחר תקופת הסגרים של ה'קורונה' (סוף תש"פ והלאה), אחר שגורשו מבית מקדש מעט, ישנם לצערנו שוויתרו בתקופה זו על קריאת התרגום או קיצורו (או שמצאו 'היתר זמני'), וזאת כדי שלא להאריך את השהות בתפילה מחמת חשש ההידבקות. והנה, לאחר שבטל הטעם לא בטלה 'התקנה', והתפילה שבה לביהכ"ס, אך התרגום נשאר בחוץ!

ואמנם כן הוא, שמובא בפוסקים להקל בכמה עניינים מטעם חולשה או טורח, הגם שטעמים אלו נכונים לאותם עניינים, לביטול או קיצור התרגום - אין להם יד ורגל. דמא חולשה או טרחא שייכא הכא!

וכן מצינו, שאף שהקילו בקיצור התפילה, וכמו שהיה בדור הקודם בראש העין, שהרבה מבתי כנסת היו נוהגים ביום שבת להתפלל תפילת מוסף ללא חזרה, מפאת שהיו משכימים ללמוד בלילה קודם התפילה, דסמכו על תשובת הרמב"ם (שו"ת הרמב"ם סי' רצ"א) שתיקן בדורו להתפלל את תפילות השבת כשיש רוב עם תפילה אחת בקול רם משום 'על לעשות לה'; לפי שבדמנו היו מדברים הציבור בזמן חזרת התפילה. (ולאחר זמן הורה הגר"ע בסיס צ"ל להשיב את חזרת התפילה כבראשונה, כיוון שבטל הטעם. וכן מאותו טעם הקילו חלקם לדלג את אמירת פיתום הקטורת שלאחר מוסף טרם הלימוד במנורת המאור, כיוון דטרודים לצאת.)

שהרי חכמי תימן קיימו את תקנת הרמב"ם בתפילת מוסף אחת כהלכה פסוקה, מה שאין כן, ציון השו"ע לביטול התרגום בטעמו של הרא"ש - אינה הלכה

פסוקה המורה לאותם קהילות שעדיין אוחזים בדין התרגום, שחייבים או צריכים או שיכולים אף הם לבטלו! (וכמשל בעצמו בהקדמתו לב"י, עיי"ש. ואף ייתכן שמר"ן השו"ע הצר על כך, או שחרה לו על ביטול מנהג זה) ועל כן בודאי דלא שייך לקצר התפילה בקריאת התרגום מפני הטורח, וכיוצ"ב.]

ויש שביטלו רק את תרגום ההפטרה, ואין הדבר נכון, וכמו שראינו בתשובת רב הא"י גאון לבני דורו שחלקם נהגו כן, ולא הסכים לזה: "לא ידענו את המנהג הזה בבבל, אלא מתרגמן על המפטיר, בין שקורא בתורה בין שקורא בבבאי. ולא נאה לתרגם בתורה ולשתוק בבבאי". ע"כ.

וכן תימה, על מניינים מוקדמים שהניחו התרגום. ואף אם עושין כן כדי להספיק ללמוד יותר תורה?! כבר כתב בספר העתים כי מצוות התרגום בעונתו יותר חמור הוא מן העוסק בתורה...

'הילד מתרגם לאט'

הן אמת הדבר, שכאשר קריאת הילד הינה איטית ומקוטעת, הדבר מאוד מלאה את האוזן השומעת, ולפעמים זה כמעט בלתי נסבל. ועוד שבמקרה כזה פעמים שקריאת המתרגם לוקחת יותר זמן מקריאת העולים לתורה. וכשישנם בציבור מתפללים קצרי רוח, קריאתו האיטית של הילד, אינה תורמת לסובלנות והפתרון - בלהחליפו (בלית ברירה) במתרגם זריז או בוגר יותר עד שיוכשר הקטן בקריאה מהירה. שהרי פשוט הוא שהתרגום אינו מעכב דווקא ע"י קטן, על אף שחייבים להשתדל מאוד שהתרגום ייאמר דווקא על ידם - במקום שאין קטן זריז, בדיעבד, ובלית ברירה, מעמידים במקומו גדול ממנו.

ולכשנבדוק כמה הוא תוספת הזמן של התרגום בקה"ת ובהפטרה ע"י מתרגם זריז בפרשה ממוצעת, נמצא שהוא נע בין 15 ל-20 דקות לערך. ולעניות דעתי, באותם מניינים שאינם מתרגמים, אף פחות מזה. וזאת מכיוון שהורגלו 'להריץ' במהירות

ובזריזות את קריאת התורה (ולצערינו, בד"כ ע"י קריאת החזן בלבד שאף היא צרחה של ביטול התרגום), בוודאי שביכולתם 'להריץ' גם את קריאת התרגום. ובוודאי שאינה "המלצה חמה", משום שהמהירות המופרזת והחיפזון בתפילה בפרט ביום השבת, היא גופא, דבר שאינו מכובד בפני עצמו.}

וכשנתבונן אח"י ורע"י, לעומקם ולהשתלשלותם של דברים, הנה לכאורה, אם לא תהיה התעוררות מצד הציבור לעודד לחזק ולשמר מסורת עתיקת יומין זו, עלול הדבר לגרום לכך חלילה, שכבר לא תהיה במה, ולא

יהא ביטוי להכל פיהם של תינוקות של בית רבן בעלייתם לקריאת ה'ששי' והתרגום, כיוון שהציבור דוחק והילדים 'מעכבים', ואין סבלנות לקריאת ג' פסוקים לפני העולה ה'ששי' המשלים, ואף ה'מארים' חלילה ייעלמו ויידלדלו כי אין דורש ואין מבקש בעוונותינו הרבים. שהרי בשביל מה צריך שיהא 'מארי', אם לילד אין מה 'להכין' בקריאת הששי והתרגום?! ובכך, אנו בעצם 'קורעים' עוד "דף" מספר התורה במסע של ירידת הדורות. הנה כי כן, הדבר הוא בעכרנו.

דברי גדולי האחרונים

השתילי זיתים בסי' קמה (סק"ה) על משכ' השו"ע ד'האידינא לא נהגו לתרגם... כיוון שאין מבינים אותו, כתב: ואין ללמוד מהם לפרש לעם בלשון שבינו, דשאינו תרגום שניתן ברוה"ק, ואם אינם מתרגמים להכעיס, בני נידוי הם. אע"ג דאייתאמר אין התרגום מעכב, טעה מחזירין אותו. עכ"ל. וכתב הזית רענן שהשמיט השת"ז שאר

צוביירי: "תקוותינו, שכל בני עדתנו הקדושה יחישו ויחישו לקיים ולהחזיר עטרה זו ליושנה והוא רחום יאר עינינו באור תורתו, אכי"ר". עכ"ד.

הרה"ג מארי חיים כסאר זצ"ל בדברים שכתב לענין שמירת המנהגים: 'דבר פשוט וידוע שכל דבר שהלכו בו אבותינו חייבים אנו לילך בו, שלא עשו אותו דבר אלא עפ"י חז"ל. וטענת הדוחה אינה טענה, אדרבא נותן פגם באבותיו ובחז"ל

שהלכו אחריהם היפך מאמר הכ' ילא טוב אנכי מאבותי', ולפיכך ילך האדם אחריהם ולא יהרהר אחר דבריהם, כי כולם מיוסדים על אדני פז, וכמו שהזהיר שלמה הע"ה 'שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמן'. עכ"ל. (החיים והשלום ס' א')

ובפירושו 'שם טוב' על הרמב"ם שם כ': 'מקום שנהגו לתרגם אין יכולים לבטל מנהגם'.

"תקוותינו, שכל בני עדתנו הקדושה יחישו ויחישו לקיים ולהחזיר עטרה זו ליושנה והוא רחום יאר עינינו באור תורתו, אכי"ר." [הרה"ג מהר"י צוביירי זצ"ל]

הרה"ג ר"י קאפח זצ"ל: בפירושו על הרמב"ם אות כ"ד: 'וכאשר יצאו המינים בסוף ימי הבית השני וכפרו בתורה שבע"פ ביטלו את התרגום, והם הם שהתחילו בביטולו בעת קריאת התורה.

ובס' **הפטריות** מהדורת נג'אר הרצליה תשכ"ח כתב הרה"ג ר"י קאפח: 'אך לצערנו נמצאים מבני עדתנו גם מעטים אשר קצרה רוחם וכבדה עליהם ישיבת ביהכנ"ס ונוטים לבטל את התרגום... הלכך אסור לנו לבטל תרגום זה, שהוא מתקנת חז"ל, וקבלוהו אבותינו עליהם, ואף נראין הדברים שחייבים אנו לאומרו מדין נדר, וכבר אמרו חז"ל: 'האומר אשכים ואשנה פרק זה, מסכת זו, נדר גדול נדר לאלוהי ישראל' (נדרים ח.) והלכה מפורשת היא שרבים שקבלו עליהם איזה דבר חל עליהם ועל זרעם, וכמו שפסק מר"ן בשו"ע יו"ד סי' ריד ס"ב, קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, הוי כנדר לעשות דבר מצווה שאינו יכול להישאל עליו כידוע'. ע"כ.

וב'נריכת שולחן' לרה"ג שלמה קרח זצ"ל באו"ח סי' קמ"ה כתב: 'הנהגה הטור שם כ' שיש משמעות שגם בימי חכמי הגמ' היו מקומות שלא היו מתרגמין, ועשה מזה סעד למנהגם שאין רגילים לתרגם, עיי"ש.

דברי הטור בטעם מנהגם שלא לתרגם, לפי שמנהגיו פשוט שמתרגמים עד עצם היום הזה, דסבירא לן כד' רב נטרונאי. ע"כ.

ומהר"ץ בעץ חיים דף ס"ה: כתב כל דיני התרגום כפשוטם. עוד כתב שם שהיו כאלה בדורו שלא רצו לתרגם הקללות (התוכחות) וכתב **שטעות הוא**, כיוון דאיתא במגילה כ"ה ע"ב "קללות וברכות נקרין ומיתרגמין".

ובבית העזרי לרה"ג **עזריה בסיס זצ"ל** ("ח"ב ס' ל"ז, ובח"ד ס' ל"ז), הביא דברי מהר"ץ הנ"ל. עוד כ' שם שנשאל בזה **הישיבל עבדי' הרה"ג עובדיה הדאיה זצ"ל** ("ח"ח ס' י"ח אות ו') ע"י חכם תימני, והשיב **שהתימנים צריכים לתרגם גם את התוכחות**, כי כן מפורש בגמרא. אמנם ראה עוד בזה בתשובות הרב קאפח ("ח"א תשל"ד-תשל"ו עמ' שי-שיז) שכתב הרה"ג שלום נגר שליט"א.

הרה"ג מהר"י צוביירי זצ"ל בדברי הסכמה וברכה לספר התרגום לרה"ג יוסף עראקי **הכהן שליט"א** (בשנת התשנ"ו): 'על כן, יש צורך וחובה קדושה ומוסרית להתעורר ולעורר רבים את בני עדתנו להחזיק בכל תוקף ועוז במנהג אבותינו הקדושים

שנמשך אלינו ונתקבל יפה מדור לדור עד זמנינו, לתרגם התורה בתרגום אונקלוס, הן בחובת קריאת פרשת שבוע שמו"ת, והן בלימוד תש"ב, הן בקריאת כל פרשה בס"ת רבים בכל שבת ובכל מועדי ה', והן בתרגום ההפטרות בתרגום יונתן בן עוזיאל, שאין זה סתם מנהג כפי שחושבים המון העם... ועוד כתב שם: 'מכאן אנו לומדים שמקצת קהילות קודש מבני עדתנו שנמנעו מלתרגם בציבור את התורה וההפטרות - לא יפה הם עושים, כי לא נכון לדחות ולבטל מסורת מפוארת ומצווה כזו שנמשכה אלינו מורשת אבות מדורי דורות. וכבר דברו גאונים וגדולים בזה כמובא באוצה"ג. וכך אמר רב נטרונאי גאון זצ"ל: 'אלו שאין מתרגמין ואומרים אין אנו צריכים לתרגם תרגום דרבנן, אלא בלשון שלנו בלשון שהציבור מתרגמים אינם יוצאים ידי חובתם, מה טעם, דהדין תרגום דרבנן על קראי אסמכוהו... ודקדקו חכמים בתרגום.. הא למדת שמצווה מן התורה לתרגם. וכ"כ רב האי גאון זצ"ל: 'מצווה לתרגם בביהכנ"ס על הקורא בתורה ועל המפטיר בנביא, והלכה זו ירושה מימות הנביאים. עכ"ל. ומסיים מהר"י

"על כן, יש צורך וחובה קדושה ומוסרית להתעורר ולעורר רבים את בני עדתנו להחזיק בכל תוקף ועוז במנהג אבותינו הקדושים שנמשך אלינו ונתקבל יפה מדור לדור עד זמנינו..." [הרה"ג מהר"י צוביירי זצ"ל]

במפטיר בנביא, והראיה שהביא הרא"ש מהירושלמי, מסיים הדרישה, שרב נטרונאי מפרשה לקריאה של חול, לא בשבת שהיא מתקנת משה רבנו ואילמא טפי. וגם עכשיו כ' המשנ"ב משם התשב"ץ, שאף שאינו מבינים אותו, הרשות לתרגם בארמית משום שנתקן ברוה"ק. ועפ"ז מן הראוי להמשיך בתקון רז"ל ולא להזניחו חלילה". עכ"ל.

ובשו"ת "בית העזרי" לרה"ג עזריה בסיס זצ"ל ישנם מס' תשובות העונות על חשיבות שמירת מנהג קריאת התרגום בציבור ואיסור ביטולו. ח"א סי' לב: תשובה שענה לציבור מתפללי אחד מבתי הכנסת ברה"ע שביטלו קריאת התרגום, ולאחר שראו

תשובתו חזרו בה והינם מתרגמים עד היום. וז"ל: קול המולה עלה באזניי, בדבר ביטול התרגום שנהגו אבותינו ואבות אבותינו לתרגם כל פסוק בקריה"ת, אשר מנהג זה נשתמר רק ביהדות תימן, כפי שנהגו התנאים והאמוראים. ועתה שמעתי ותרזז בטיני כי בבית מדרשכם ביטלוהו, וכנראה ראו עדות אחרות שאינן מתרגמין ורוצים לנהוג קולא בזה כמותם. אעפ"י שהפוסקים כ' כי היום שאין מבינים התרגום ע"כ לא נהגו לתרגם וכמו שז"ל מר"ן, מ"מ לא נעלם מאבותינו ואבות אבותינו דבר זה, ואעפ"כ המשיכו במנהגם הטוב והיפה לכמה סיבות. האחת, כדי להרגיל את הילדים בלשון התרגום וכך תהיה לילד גירסא דינקותא, וגם כי יזקין לא יסור ממנה ויוכל להבין בנקל דברי חז"ל בהתלמוד ובזוה"ק ובמדרשים, והדבר מועיל הרבה להבנה כנודע, גם כמה עניינים מתבארים ביאור יפה עפ"י התרגום כידוע.

זאת ועוד, כי חששו קדמוניו ע"ה לדב' הגאונים שחיבו לתרגם אפי' בזמניו כמו שז"ל רב עמרם גאון בסידורו... וז"ל הרב שת"ז (סי' קמה סק"ה) בשם הטור וז"ל: ואם אינם מתרגמים להכעיס, בני נידוי הם. עכ"ל. אשר על כן, בוודאי קדמוניו חששו לזה, וע"כ המשיכו בתרגום עד היום. ובוודאי שאנו חייבים להמשיך במנהג, וחלילה לנו לבטלו בתאונות ואמתלאות ח"ו לפרוק עול, בבחינת "כי יגעת בי ישראל", ושלמה הע"ה אמר "שמע בני מוסר אביר..."

נשאל הגר"ח קנייבסקי זצ"ל: "ישנם בתי כנסיות מק"ק תימן שביטלו כאן בארץ את תרגום קריאת התורה מחמת עצלות וכדומה שלא עפ"י הוראת חכם. האם מחויבים להחזיר התרגום, או שמא כיוון שכבר השתרשו בכך אינם צריכים להחזירו? תשובתו: חייבים!"

ועיין תוספות מגילה כד. ד"ה 'ובנביא', שגם בזמנם נהגו לתרגם. ומנהגינו לא זז מעולם. וכ' דיש לתמוה על שאר קהילות שעקרו מנהג זה והניחו תרגום שמפי הגבורה בקרן זוית. ולך נא ראה כי הם מלמדים לתינוקות של בית רבן שפת האידי"ש, המכנים אותה לשון הקודש והון עתק מוציאים לזה, ועלתה בחשיבותה יותר מלשון התרגום' עכ"ל.

עוד כ', שמוא במחברת הכללים למארי יחיא קרן זלה"ה, שהתרגום בדינו עדיין כנתינתו מסיני. ומל' הרמ"א בהג"ה אבה"ע סי' קכו סע' ב' משמע שעצם הלשון הארמית ניתן בסניי כמו לשה"ק, שכ"פ שם להכשיר גט שכתבו מקצתו ארמית ומקצתו לשה"ק מטעם דשניהם ניתנו בסניי.

ובקובץ 'דברי חפץ' ח"ה עמ' קו (הי"ל ע"י יד מהר"ץ) הובאו תשובות מאת הרה"ג חיים קנייבסקי זצ"ל העוסקות בהלכה ומנהג. אחת מן השאלות היא כך: ישנם בתי כנסיות מק"ק תימן שביטלו כאן בארץ את תרגום קריאת התורה מחמת עצלות וכדומה שלא עפ"י הוראת חכם. האם מחויבים להחזיר התרגום, או שמא כיוון שכבר השתרשו בכך אינם צריכים להחזירו? תשובתו: חייבים!

"הלכך אסור לנו לבטל תרגום זה, שהוא מתקנת חז"ל, וקבלוהו אבותינו עליהם, ואף נראין הדברים שחייבים אנו לאומרו מדין נדר." [הרה"ג ר"י קפאח זצ"ל]

ובספר 'נתיבי עם' (ח"א עמ' קלה) לרה"ג עמרם אברביע זצ"ל (רבה דאז של העיר פ"ת), כתב שנשאל מתפללי בית כנסת מבני תימן, שרצו לבטל התרגום, ובקשוהו לחוות דעתו. ובתשובתו הקדים יסוד הדין וחשיבותו בעיני הרמב"ם והגאונים ואת דעתם על מבטלי התרגום. וכתב: "שאעפ"י שהתוספות כתבו על הא דתני רב תחליפא 'לא שנו אלא במקום שאין תורג'מן...' - 'ועל זה אנו סומכים שאין אנו מתרגמים', וכתב כן הטור בשמם, וכ"פ בשו"ע דהאידינא לא נהגו לתרגם, ועוד הביא ראייה הרא"ש (והטור בשמו) מהירושלמי וכו', בכל זאת, אין דעתנו נוחה לבטל מנהג קדום זה, שהראיות האלו כבר דחו אותן ה"ראיתי כתוב" (שהביא הב"ח) דבנביא דווקא הוא שהיו מקומות שלא היו מתרגמין, אבל לא בתורה, עיי"ש. ואעפ"י שהב"ח דחה דבריו אינה דחיה גמורה כאשר יוכח המעיין היטב, וכן דעת הדרישה שרב נטרונאי מפרש הברייתא הנד'

וראו נא, הא דאיתא בתלמוד (פסחים נ:)' בני בישן נהוג דלא הוה אזלין מצור לצידון במעלי שבתא' (שהיו מחמירים על עצמם שלא לנסוע לשוק בצידון למכור סחורתם בע"ש, כדי לא להיבטל מעשיית צרכי שבת), אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן ואמרו לו, אבהתינן אפשר להו, (אבותינו היה אפשר להם לימנע מלמכור, כי היו עשירים) און לא אפשר לן (שאינו עשירים כמותם), אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם שנא' "שמע בני מוסר..."

ואם על זה אמרו כן, כל שכן על התרגום שנתקן ברוח הקודש. ועני משנ"ב שם סק"ד שכ' בשם מגן גבורים בשם תשב"ץ שגם עתה רשות לתרגם בלשון תרגום אף שאין מבינים אותו, משום שנתקן ברוח הקודש, יעו"ש.

וכבר עמדו הפוסקים בתשובותיהם שאין לשנות מנהגים, ראו מה שכ' מהר"י קולון (שרש ט) שאין כוח אפילו לגדול הדור לשנות שום מנהג. ועניין פר"ח (או"ח סי' תצה) שאין לשנות שום מנהג. ואפילו על הפיוטים שרבים כ' לבטלם, כ' הרב הב"ח דאין לשמוע להם בזה. והעיד בזה"ל: ואחד היה בזמנינו שהתחיל לבטל מלומר קרוב"ץ בקהלו, ולא הוציא את שנתו. ע"כ. וכ' בשמש צדקה (או"ח סוס"ד ז) ואם אין זכרנו כוב, כמדומה לי שמרה"ל הצדיק עליו דין שמיים שמתה בתו על ששינה ניגון סליחה אחת ביום הכיפורים בהיותו ש"צ, ע"כ. ובנידון התרגום כבר נשאל הגאון הצדיק הרה"ג עמרם אבורביע בספרו 'נתיבי עם' (ח"א דף קלה), והייתה תשובתו שמנהג זה יסודו מהמשנה והתלמוד, והאריך בזה.

וזאת הלכה העלה, דמן הראוי להמשיך בתיקון רז"ל ולא להזניחו חלילה. יעו"ש.

ועוד כתב תשובות (ח"ב סי' לב-לז. ובח"ד סי' לו) לשבח ולברך את מתפללי ביהכנ"ס שבתחילה בטלו התרגום והחזירוהו, וכתב לחזק את ידם להמשיך במנהגי אבותינו. והוסיף: "וקורא אני לאלה המתנגדים למנהג התרגום לשנות את דעתם למען כבוד שמיים וכבוד עדתנו, כי רק בני עדתינו עדיין אוחזים במנהג התרגום שכאמור הוא עפ"י המשנה והתלמוד והגאונים והרב"ם ועוד פוסקים, ואם לא ישנו את דעתם, מנהגי אבותינו ייטמעו בתהום הנשיה ח"ו, על כן, אל נא אחיי תרעו, ואדרכה תחזקו את מנהגי אבותינו ביתר שאת וביתר עוז, ומה' תשא ברכה" ע"כ.

ובסי' לז שם, תשובה נוספת: הנה מר"ן השו"ע כ' שביטלו את התרגום כי אין צורך בו, שהרי העם אינם מבינים לשון ארמי, כי הטעם שנהגו לשעבר לתרגם, הוא מפני שלא היו מבינים אלא לשון ארמי. אך יהדות תימן ששימרה את מנהגי המשנה והתלמוד והגאונים המשיכו לתרגם גם אחרי שידעו את דברי מר"ן הללו. כי הם סברו כדעת הגאונים שאין טעם התרגום רק כדי להבין את העם

שאינם יודעים לשה"ק, אלא היות והתרגום ניתן בסיני. **וכבר כתב רב נטרונאי גאון** שהרוצים לבטל את התרגום בני נידוי הם, ושמה יש בהם צד מינות, רח"ל. וידוע שבתקין היו קמים לבילי שבת מוקדם מאוד הללו לומדים תלמוד והללו לומדים זוהר והללו לומדים משנה והללו קוראים תהלים וכדו' עד תפילת שחרית, ואעפ"כ, לא עלה על דעתם לבטל את התרגום מפני עייפות או טורח ציבור. ע"כ חייבים אנו ללכת בעקבותיהם ולהמשיך את המסורת והמנהג ולא לחפש קולות למיניהם... ומה גם שכל עיכוב בביהכנ"ס טוב הוא לנפש ולגוף להיות בצל הקדושה כמה שיותר בבחינת מה שנא' (תהלים כו ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי...", ולא להיות ח"ו כתינוק הבורח מבית הספר וכפורק עול מעל צווארו, ולא עוד אלא שע"י עיכוב הציבור בביהכנ"ס, ימנעו במשך שעות מדברים בטלים ולשה"ר וכו'.

ובח"ה סי' לז-לח כתב (תשובה כפולה לאותו שואל) בטעמא דמילתא לתרץ כיצד כתב מר"ן בסי' תקפ"ה סע"ה (אחר שכתב בסי' קמ"ה ד'האידינא לא נהגו לתרגם) "הנוטל שכר לתקוע שופר בראש השנה, או כדי להתפלל, או לתרגם בשבתות וימים טובים, אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה", שנראה שגם בזמן השו"ע היו מתרגמים, וייתכן שזה בשבתות מיוחדות, או בהפטרות מיוחדות, כמו שכ' הב"ח בד' הטור. ושכן כתבו התוספות במגילה כד. ד"ה 'ואם היו', שהיו מתרגמים בהפטרות של פסח, שמיני עצרת, ושבעות יותר משאר ימים טובים לפרסם הנס. ואף הרב 'רוח חיים' (פלאגי) כתב שבמקומם נהגין לתרגם הפטרות שמיני של פסח (בח"ו ל), ותשעה באב. ובסיכום דבריו שם גם כתב על קריאת התרגום של כל שבתות השנה דאין לבטלו בשום פנים (ע"כ מ'בית העזרי').

ובעולת יצחק לרה"ג יצחק רצאבי שליט"א (ח"ג סי' ק) כתב: "כעת בארצנו חשים אנו בדרישה לבטל מורשת אבותינו בטענות ומענות שונות כגון: א. שהילדים אינם מתרגמים בברור. ב. וכן שאחינו האשכנזים והספרדים אינם מתרגמים

כלל. ג. ועוד גורם לצאת באיחור מביהכנ"ס. והשיב: טענות הללו אין בהם ממש וחלילה לבטל התרגום כי הוא ניתן מסיני. ורב שר שלום גאון כ' כי חכמים קדמונים אמרו שעניין גדול עשה הקב"ה באונקלוס הגר על שנעשה התרגום על ידו. גם רבותינו חכמי תימן ידעו מספרי הפוסקים שבארצות אחרות ביטלו את התרגום,

חטאו כלפי תקנת חכמים וגם כלפי חינוך בניהם לתורה וללשון תרגום, שהוא שיח ומצוי בתלמוד כבסיס להבנתו...," עכ"ל המחבר.

ועוד כ' שם (עמ' 216) 'ובן תימן שקרא הפסוק, קרא בניחותא בכיור המילים וההברות, והטעים במקום הטעם, וכל טעות מחייבת חזרה... וח"ו לא קוראים במהירות כדי לגמור הפרשה, אלא מתענגים על הקול ועל המנגינה עד תום הפרשה וההפטרה והתרגום. ואין לוחץ לגמור מהר, ולסיים מוקדם. איה הם אבותינו שלא מיהרו לצאת מבית הכנסת ועשו הכל מיראה ומאהבה ובמסירות.' עכ"ל.

”ובהזנחתו נמשכתם אחר הסכלים שבין המתפללים, אבל יחונם האל דעת, והתרגום הוא דבר שלא הזניחוהו הדורות שלפניכם, ולא קדמוניכם. ולא נעלמה תועלתו מאבותיכם ולא התרפו בלימודו.” [אגרת ר' יהודה קוריש]

וראה עוד דברים נכוחים שכ' בעל 'זית רענן על השת"י' (סו' קמ"ה סק"ה) לרה"ג אברהם בן משה שליט"א זצ"ל: 'יש מבני עדתנו המתחכמים לבטל התרגום, בתואנות שוא, שאינם מכינים התרגום, או שהם עייפים, או לא אכלו כל הלילה וממהרים לביתם

ורוצים לסמוך על האומרים שא"צ לתרגם, ולא טוב עושים, דאותן קהילות שאינם מתרגמים, הוא מחמת שלא נהגו אבותיהם לתרגם, אבל אנו מנהג אבותינו בידינו, ונמצא שעוברים על 'ואל תטש תורת אמך'. ובפרט דאנן קיי"ל כד' הסוברים שאסור לבטל התרגום. ועוד, שעבירה גוררת עבירה ח"ו, שבתחילה מבטלים התרגום, ואח"כ מקלקלים הקריאה בתורה עצמה, שקוראים במהירות (זכר למהירות התרגום) באופן שאינם יכולים להתבונן בטעמים כפי הצורך. ואח"כ רוב העולים כבר אינם יודעים לקרוא והחזן קורא במקום העולים, אוי לאותה נושה אוי לאותה כלימה. צאו וראו אותם המדקדקים לשמור ולקיים התרגום, שהם שומרים היטב גם על הקריאה בתורה בדקדוקה, ומנחילים אותה לבניהם אחריהם, אשריהם ואשרי חלקם.' עכ"ל.

ועיין עוד בספר תשובות הרב קאפח (ח"א תשל"ד-תשל"ו עמ' שיא) דברים חשובים שכתב הרה"ג שלום נגר שליט"א בתשובתו (לתשובת הרב קאפח) זצ"ל: מעניני שכולם התעלמו התעלמות מוחלטת משיטת הגאונים בין לגירסא שבני נדוי הם בין לגרסא

אבל הם דבקו במסורת הגאונים... ולטענה שהילדים אינם בקיאים לתרגם במבטא ברור "ילמדו ויתרגמו" כלשון רב נטרונאי גאון. אעפ"י שלמעשה יכולים גם אנשים גדולים לתרגם, כי מה ששינוי במגילה כד. 'קטן קורא בתורה ומתרגם' ברור שפירושו רק שזה מותר לכתחילה, אלא שקדמונינו הנהיגו על יסוד זה שהקטנים הם יהיו המתרגמים בקביעות כדי לחנכם ולהרגילם, מפני שזה דבר קל יותר, הואיל והספר מנוקד, מ"מ טוב להשתדל שדווקא ילדים יתרגמו. ומנהג האשכנזים והספרדים שאינם מתרגמים... הולך כפי הוראת רבותיהם, ואנן בדין אזלינן בשיטת הגאונים כי נהרא נהרא ופשטיה' ולא זו אף זו שהשוש"ר שהביאו הם לדעתם מהמג' במגילה כג: ששם נזכר "מקום שאין תורגמן" אינו ברור. כי אפשר לומר דהיינו שנזדמן שלא היה שם התורגמן, מפני שבזמנם היו מתרגמים ע"פ... " (וכן מדוקדק מן הניקוד בגמרא שעל פי מסורת אבותינו, דגרסינן התם 'במקום' (בחירק ב'ב') שיש תורגמן, ולא במקום (בשווא תחת ה'ב') שכאילו הדבר תלוי במנהג המקומות. שעל כן סמכו התוספות למהגם שאינם רגילין לתרגם). ועיי"ע בבארות יצחק על פסקי מהר"ץ (ח"ב) עמ' תפט-תצח מה שהאריך להקשות ולערער, על יסוד ההיתר לפסק השו"ע מדברי התוספות והרא"ש במגילה שם.

ובספר 'מסורת התפילה ושרש המנהג' (עמ' 213) כתב: 'על ביטול מנהג התרגום אנו שומעים מאגרת ר' יהודה קוריש שהזכירה רש"י לירמיהו (יא פס' ט), היא האגרת לקהילת פאס "הנה ראייתם כי ביטלנו מנהג השימוש בתרגום הארמי בבתי כנסיות שלכם, ובהזנחתו נמשכתם אחר הסכלים שבין המתפללים, אבל יחונם האל דעת, והתרגום הוא דבר שלא הזניחוהו הדורות שלפניכם, ולא קדמוניכם. ולא נעלמה תועלתו מאבותיכם ולא התרפו בלימודו". ובכן מפי רב נאמר עד כמה חשוב התרגום, והוא צווח כלפי אלו שמבטלין אותו היום בתקופתינו, ואין להתרשל בו בגלל זמן וטרחא דציבורא, כי תקנת חכמים קדמונית היא, ואין לשנות והפורץ בזה גדר...'

ובעמ' 214 כתב: "ואולי יקומו ויבטלו גם ההפטרה, ותפילת ערבית, וכל שאר תוספות הבאות מכוח המנהג! כי תמיד יש סיבה לבטל- משום טרחת הציבור... רק בעדה התימנית שמורת הטבע היחידה שלא ביטלה תקנה זו והאב לימד את בנו לשון תרגום... ואילו שהפסיקו בזאת

”טענות הללו אין בהם ממש וחלילה לבטל התרגום כי הוא ניתן מסיני. ורב שר שלום גאון כ' כי חכמים קדמונים אמרו שעניין גדול עשה הקב"ה באונקלוס הגר על שנועשה התרגום על ידו.” [הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א]

הקונטרס, ראינו בדברי הגאונים והראשונים, וכן מדברי מר"ן השו"ע גופיה בהקדמה לבי"י, שאין לנו היתר לבטל מנהג התרגום, וכן מכמה אחרונים מחכמי אשכנז ומחכמי ספרד בני זמנינו (ואף החולק נדחו טענותיו בדברים ברורים- נמצא לקמן בענין בדברי הפוסקים), וכל שכן, כל גדולי חכמי ורבני תימן בעבר ובהווה (שהיה לבדו מחייב אותנו), ועוד עשרות רבות של גדולי רבני תימן שליט"א בני דורנו בארץ הקודש שלא הוזכרו כאן, פה אחד יאמרו, שאסור לבטל את קריאת התרגום בציבור בשום צד ואופן, ואותם שביטלוהו מחויבים להחזירו, וכל כן עדת תימן מחויב בכך.

”שבתחילה מבטלים התרגום, ואח”כ מקלקלים הקריאה בתורה עצמה, שקוראים במהירות (זכר למהירות התרגום) באופן שאינם יכולים להתבונן בטעמים כפי הצורך. ואח”כ רוב העולים כבר אינם יודעים לקרוא והחזן קורא במקום העולים, או לאותה בושא או לאותה כלימה.”
[הרה"ג אברהם בן משה שליט"א]

ואחתום בדברי קדשו של מו"ר הגאון עזריה בסיס זצ"ל (בית העזרי ח"א סי' לב) לציבור מתפללים שביטלו קריאת התרגום ולבסוף חזרו בהם: "על כן, אחי ורעי, אל נא תפרצו פרץ במנהגי אבותינו אשר יסודותן בהררי קדש ותגרום חס ושולם לפילוג... ולהיפך, צריכים אתם לעמוד על המשמר לשמור מנהגי אבותינו על תילם, ולהחזיר עטרה לישנה, עטרת תפארת יהדות תימן בהודה והדרה בכל מנהגיה, ומה' תשאו ברכה, ובכל אשר תפנו תשכילו ותצליחו"...

עין בדברי הפוסקים בדין ביטול התרגום

וראיתי בשו"ת 'מעשה ארג' (ח"ב סי' ה') לרה"ג אריה גמליאל זצ"ל שיצא לאור בשנת התשס"ז, שדן באריכות בדין קריאת התרגום בזמנינו. (הדברים לקמן מועתקים ומסוגגנים מתוך דברי השו"ת). בין הדברים הוא דן האם התרגום הוא מנהג בעלמא, או שזוהי תקנת חכמים. ולמסקנה העלה, לדעת רב נטרונאי גאון, ור' האי גאון, ור' חננאל, וס' העיתים, ובעל האשכול, וכ"כ דעת הארחות חיים, והמנהיג, ומחזור ויטרי, שדין התרגום הוא תקנת חכמים וחייבים לתרגם, ובשום פנים א"א לבטלו, ואם הפסיקו לתרגם בציבור, חייבים לחזור בהם ולתרגם. אולם לדעת הרמב"ם, הרא"ש, והטוש"ע משמע שהתרגום בציבור הוא מנהג.

בני עבירה הם, לא חששו להן ולא התייחסו אליהן, ולא עוד אלא שכותבין ואם מפני שאינן יודעין לתרגמו ילמדו ויתרגמו, הכוונה חייבים הם ללמוד לתרגם ולעשות את מצות חכמים לקרוא ולתרגם, וחבל, אך אנו בני תימן היחידים מכל העדות שממשיכין לשמור ולדבוק במסורת הראשונים והכשרה להמשיך לתרגם את התורה לפי שזונו חכמים, וחבל שאין אנו יודעים לשמור על מנהגינו, ולהכיר ולהעריך את אשר יש בידינו מתורתן של ראשונים וראשי ראשונים מקדמת דנא. לצערי ולדאבון לבי שהרבה פעמים אנו נוטשים את מסורת התלמוד והגאונים ונתפסים אנו בשולי שולים של כרות נשברים אשר לא יכילו המים, עוזבים אנו מים חיים חיי גן עדנים ונוטים אנו אחרי מים דלוחים עכורים אשר מוות הם לחיים האמתיים. אנא אחי ובני עמי שובו לכם אל מקור מחצבתכם. מחצבת אבן הבהירה והישרה והמתוקה שתו בה ובה תלכו, ובה תתאמצו לשומרה ולעדרה ולהשקוה, ומפרי תוכלו אכילה מעץ הדעת ידיעת הטוב והרע, ועל ידי זה תזכו את אבותיכם אבות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מאירים ומזהירים, ומניצוצות הקדושה והטהרה הם נחצבים, עכ"ל.

ובספר 'בית תפילת' לרה"ג ארז רמתי שליט"א (ח"ב) הלכות תפילה ה' קס"ז (עמ' קס"ח) אחר שהביא דברי הגאונים על מבטלי התרגום כ': "ומכאן יש לנו ללמוד עד כמה חמור הדבר, ואין לנו לבטל מנהג אבותינו בשום פנים". עכ"ל.

ובספר 'מנהגי יהודי שרעב' (ח"א) שיצא לאחרונה בשנת ה'תשפ"א) כ' בהלכה קכ"ח (עמ' ל"ט) ז"ל: "מנהגינו שמתרגמים הפרשה וההפטרה בציבור... עיי"ש.

ומקורותיו הנאמנים מחכמי שרעב זצ"ל הם: הרה"ג מארי יוסף רצון זצ"ל בספרו "תימנה" פכ"א (עמ' 109) הרה"ג מארי סעדיה חוזה זצ"ל בספרו "תולדות הרשב"ז" ח"א עמ' פ"ג הרה"ג שלמה טובים זצ"ל בספרו שו"ת "דובר שלום" כס"ו נ"ו

שכ"כ הרה"ג שלמה כוכבי זצ"ל בספרו "חיי היהודים בארץ תימן" (שעדיין לא יצא לאור ונתקבל אישור לפרסמו)

כ"כ הרה"ג מארי זכריה ב"ר אביגד שרעבי זצ"ל (סי' קמ"ה סע' ג') והוסף "בדקדוק" וסיים שם: "ותיתי להון ואיישר חיליהון מכיוון שיש בזה סוד גדול ועצום..." ע"כ.

והנה קורא יקר, דע ברורה, כי אין בנמצא שום זכר לאיזשהו פוסק מן הראשונים ועד האחרונים שקורא לבטל את קריאת התרגום, או שמעודד את נטישת התרגום; ואדרבא, בזה

ואפילו אם נאמר שהתרגום הוא מנהג, אפ"ה א"א לבטלו, כיוון שמנהג זה הונהג עפ"י חכמי הש"ס, וחייבים לקיים מנהג זה, כדין כל התקנות והגזירות שתקנו וגזרו והנהיגו חז"ל.

ועוד, שכל העובר על מנהג שהנהיגו חכמי הש"ס, עובר על עשה ועל ל"ת לדעת הרמב"ם (הל' ממרזים פ"א ה"ב). וכן הדבר מבואר בהקדמת הרמב"ם למשנה תורה. וכן קבע הרמב"ם שם (פ"א ה"ב, ה"ג, פ"ב) כי שלושה דברים של חז"ל מחייבים אותנו, וכל העובר על אחד מהם הוא ב"לא תסור" או משום פורץ גדר' והם: תקנות, גזירות, ומנהגות... ב"ד שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו

מנהג ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם ב"ד אחר ובקש לבטל דברים הראשונים... אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים... אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו (אם כן, אף אם אין מבינים לשון תרגום, מחוייבים לתרגם, ולא כהבנת הרא"ש) אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם. ע"כ. מ"מ, כיוון שדעת הגאונים שדבריהם דברי קבלה, דהיינו תקנת חכמים, נקטינו

כותייהו, במיוחד בדבר שחללי בקבלה, אי הוי מנהג או תקנת חכמים. וא"כ לפי"ז, יקשה לדעת מר"ן מדוע פסק בשו"ע כד' הרא"ש, הו"ל לפסוק כדעת הגאונים דדבריהם דברי קבלה, וכמו שכ' הראשונים. ונראה ליישב, שסמך על דעת הרא"ש, כיוון שכך היה המנהג ואעפ"י שהלכה כדעת הגאונים. וכמו שכ' האחרונים בשם החיד"א, דמר"ן שביק לכללא דכ"ל בהקדמתו, במקום שיש מנהג- בוחר במנהג. ויש לכך מספר דוגמאות.

ואפילו את"ל, דהלכה כדעת הרא"ש והטוש"ע, אין אנחנו יכולים לבטל את התרגום, כיוון שנהגו אבותינו מדורי דורות לתרגם.

ועיין בספר 'נצר מטעי' (ס' ד) לרה"ג צבי פרידמן זצ"ל שכתב, שבתמן ידעו ארמית, והאידיא לא בקיאי בתרגום, ועל סמך זה רצה לומר, שאפשר לבטל את התרגום, כיוון שהאידיא אין תועלת בתרגום. ודבריו רחוקים מן המציאות וסברות בעלמא הן, ואין להם שום בסיס. ואם באנו לומר סברות כאלה, יכולים אנו לומר להיפך. דאדרבא, האידיא מבינים את התרגום יותר טוב, כיוון ששפת הדיבור לשה"ק, והתרגום קורים אותו במקביל למקרא, לכן גם יודעים יותר טוב את התרגום. ויתכן שגם הרא"ש היה מודה, שהאידיא, כיוון שקל יותר להבין את התרגום, ע"י שימת לב ועיון כאשר לומדים וקורים

אותו בדיוק ובדקדקנות. מה עוד שיש דמיון בין לשה"ק לארמית, וקל יותר להבין ארמית אם יודעים לשה"ק. (ע"כ משו"ת מעשה ארג).

ועוד כתב (נצר מטעי) שם, שביטול מנהג זה קיבל את אישורו של השו"ע, ושאינו זה בגדר איסור לבטל מנהג. ועוד, שאם אריכות התרגום גורם לתקלה שילכו המתפללים לבתי כנסת של שאר עדות, אפשר לבטלו, במיוחד שכבר ביטלו השו"ע. ועיין במה שהשיב לכל הטענות הנ"ל הרה"ג רצון ערוסי שליט"א במאמר 'קריאת התרגום בתורה וההפטרה בציבור' (שהובא בס' היובל התשנ"ו עמ' 298), וכתב: 'למרבית התמיהה לא זכר את

השיטות השונות, והוא שם את מעייניו בדברי השו"ע בלבד. שהרי בגאונים וברמב"ם הוא חובה, אם מכה תקנת חכמים, ואם מכה מנהג חכמי התלמוד מימות עזרא, ולשי"י הגאונים אין לחוש לטורח. לעומתם בשו"ע איננו מוצאים ביטול מוסמך למנהג התרגום, אלא קביעת המנהג הקיים למי שנהגו שלא לתרגם. ועוד מן המפורסמות, שיהודי תימן פוסקים כהרמב"ם, ויש להם מנהגים

"על כן, אחיי וריעי, אל נא תפרצו פרץ במנהגי אבותינו אשר יסודותן בהר"י קדש ותגרמו חס ושלוש לפילוג... ולהיפך, צריכים אתם לעמוד על המשמר לשמור מנהגי אבותינו על תילם, ולהחזיר עטרה לישנה, עטרת תפארת יהדות תימן בהודיה והדדה בכל מנהגיה, ומה' תשאו ברכה, ובכל אשר תפנו תשכילו ותצליחו..."

[הרה"ג עזריה בסיס זצ"ל]

כגאונים בכל. הרי דסבירא להו שהתרגום הוא חובה, וכ"פ הלכה למעשה ונהגו כן, א"כ, אין דברי השו"ע מכוונים אליהם כפי שכבר כתב בהקדמתו לב"י, כי לא בא להתיר דברים האסורים לאחרים.

ואין לומר, שמנהג התרגום גורם תקלה בכך שבגללו נוטשים מנהגי אבותיהם, נהפוך הוא, אם נתיר להם מנהגם זה, יתירו את כל החוליות בשלשלת מנהגיהם המפוארים. דומה, כי תחת להורות שיש לעשות קצת איסור ולבטל התרגום בשביל תפילה בציבור, יש להורות להם, לקצר המכירות, ואמירת 'מי שברך' לכל עולה בתורה, והשכבות וכיוצא ב"ב, ולבטל שלא לפגוע בתרגום'. (ע"כ מדב' הרה"ג רצון ערוסי שליט"א).

ועיי"ש עוד בס' נצר מטעי (ס"ה) שהביא תשובה שנשלחה אליו בעניין זה, מלשכת הראשל"צ דאז הרה"ג יצחק ניסים זצ"ל, שדן שם, במנהג האבות שנמשך לבנים, אם מהני התרה בזה, והביא מחלוקת הב"י ומהרש"ם, והעלה בד' מר"ן, שאפשר להתיר ע"י התרה וחרטה. (וכתב בשו"ת מעשה ארג' ש"כ דברי בזה אין להם מקום, ודבריו תמוהים מאוד. כיוון שכל דבריו לא שייכים לעניינינו כלל. ואין נידון דידן קשור למחלוקת הב"י והרש"ם. שהם הרי דיברו במנהג שנהגו האבות לגדר וסייג. והתרגום הוא אינו גדר וסייג, ופלא עליו שדימה הדברים. עכ"ל. וכ"כ הרה"ג רצון ערוסי שליט"א במאמר

התרגום על דבריו, שאינו עניין לנידונו, כי אם במנהג שהוא אליבא דפוסקים, ובמיוחד מארי דאתרין, אפשר שגם הב"י יודה, שאין להתירו בפתח וחרטה).
העלה שם למסקנה, שאפשר לבטל מנהג התרגום בג' תנאים אלו:

1. שכל הקהל או רובו מסכים לבטל את המנהג.
2. שביטול מנהג זה לא יגרור אחריו ביטול מנהגים אחרים שנהגו בתיומן.
3. שהטענה, שהתרגום מביא לידי הרחקת חלק מהציבור מן התפילה מפני האריכות היא נכונה, ושעל בעל 'נצר מטעי' לברר את המצב היטב שלא תהינה חששות אלו, ורק אז אפשר לבטל מנהגם ע"י התרה וחרטה...

וגם על כך השיב הרה"ג רצון ערוסי שליט"א שם: 'תשובת הראש"צ תמוהה היא, שהרי לא זכר שמנהג תיומן נשען על דעת הגאונים - שהתרגום בציבור הוא תקנת נביאים, המחייבת אותנו גם בימינו. וכבר קבע מהרשד"ם (ו"ד מ) שהתרה מועילה רק למנהג האוסר דבר המותר לכולי עלמא, כפי ההלכה הפסוקה בתלמוד ובפוסקים ז"ל, "אבל בדבר שנחלקו בו חכמי ישראל, הללו אוסרים והללו מתירים, ונהגו במקום אחד כדברי האוסרים וקבלו כך עליהם, שוב אין לדבר הזה היתר בשום צד".'

הרא"ש והשו"ע לא קבעו שזו דעת כל הפוסקים, וברור שדעתם זו אינה כדעת הגאונים והרמב"ם. ועוד, שכבר ראינו, כי גם הרא"ש והשו"ע לא אמרו שמתיר לבטלו, אלא ציינו את המנהג ונתנו לו סימוכין, אך לא אמרו, שהנוהגים לתרגם יוכלו לבטלו. נהפוך הוא, ראינו מהב"ת, כי דיני המתורגמן של הטור מיועדים לנוהגים לתרגם. ואף גם זאת צריך לומר, שסברת הגאונים, שהתרגום בציבור חובה גם בימינו, ואפילו אינם יודעים לתרגם - אינה מוטלת בספק כלל ועיקר. ואילו הסברה המיוחסת לרה"ש והשו"ע, שהמנהג לתרגם הונהג על דעת שאם ירצו יבטלוהו - לא יצא מכלל ספק. ואף המשיב בעניין זה נשאר בצ"ע.

א"כ, איך אפשר לתפוס הספק, ולהניח הוודאי ולהתעלם מסברת הגאונים והרמב"ם, כאילו סברת הרא"ש והשו"ע היא אליבא דכ"ע? לא כן, ברור שגם מהרשד"ם לא היה מורה להתיר מנהג התרגום, כיוון שיהודי תיומן נהגוהו עפ"י גדולי הפוסקים, שהבינו כי זו שיטת המשנה והתלמוד, וראו בזה סיעתא לשיטתם כי בוודאי התרגום חובה ובאמת שגם קשה לומר, שהמשנה והתלמוד טורחים לפרט פרטי פרטים בדיני התרגום, למנהג שביסודו הוא מקומי, ולא מקיף את כל בית ישראל, וגם תלוי ברצון כל מקום ומקום, שאם ירצו יבטלוהו...

ומר"ן קבע בהקדמתו לב"י, כי מי שנהגו איסור, אין להם לנהוג כהיתרו בשו"ע. יסוד זה נתייחד ע"י מהרשד"ם, שמנהג איסור שנשען על פוסקים אין להתירו בפתח וחרטה. ועיין ביבי"א (ח"ג יו"ד סי' יא אות ג) שכתב, שאף שיסודו של מהרשד"ם יש בו מחלוקת, אבל נראה שהרבים עמו ביסודו זה. {שם דן הגרע"י זצ"ל שנשים ספרדיות הנוהגות לשבת ה' ימים משתראינה דם, ורק לאחר מכן ספורות ז"נ, חשו לחומרה שנזכרה בתה"ד, ואינה נזכרת בתלמוד, עיי"ש היטב. ולא כל הספרדיות נהגו כן. אך בעניינינו, שכל יהודי תיומן נהגו לתרגם, וכפי הגאונים והרמב"ם, שפסקו כן מהמשנה והתלמוד - אין ספק שיסודו של מהרשד"ם ורבים הסוברים כמותו, הוא המחייב להלכה}. (ע"כ ממאמר התרגום לרה"ג רצון ערוסי שליט"א).

ובעניין התנאי הנוסף שהתנה הרה"ג יצחק ניסים זצ"ל בספר נצר מטעי (סי' ה), בזה, שביטול המנהג הזה לא יגרור אחריו ביטול מנהגים אחרים, השיב על כך בשו"ת 'מעשה ארג' שדבר ברור הוא, שאם לא יתרגמו בציבור לא יוכלו גם כן לקרוא בציבור כל אחד בעצמו, אלא יצטרכו להעמיד חזן שיקרא עבור כולם. כיוון שהמנהג הוא, שבשעה שמתרגם המתרגם, החזן מלמד את הקורא את קריאת הפסוק הבא, ובשעת הקריאה של התרגום הוא מכין ומכווין אותו בלחש בקריאת המקרא, ואם לא יתרגמו, יצטרכו הקוראים לקרוא את הפסוקים בזה אחר זה, וזה מצריך ידיעה מושלמת ושליטה מוחלטת, בכל הטעמים והדקדוקים, כיוון שנוהגים להחזיר את הקורא גם על טעמים, וכש"כ בניקוד ובאותיות. ומחמת הקושי בדבר, לא ירצו לעלות לתורה, ויצטרכו להעמיד חזן לקרוא עבור כולם, וכל אחד יאמר רק את הברכה בלבד, וא"כ, ע"י זה יבטל עוד מנהג.

ולא רק מצד ביטול עוד מנהג, אלא גם מדינא. דיש לפקפק בזה שהקורא מברך בלבד והחזן קורא, וכבר פקפקו בזה קמאי דקמאי, שהרי כתבו הפוסקים, דלא מסתבר שיברך הקורא על קריאת החזן, ועיין בה"ל (סי' קמ"א ס"ב).

וסיכם בזאת שאסור בשום אופן לבטל את קריאת התרגום בציבור. כיוון שמנהג תיומן בקריאת התרגום בציבור, הוא כדין התלמוד וכד' הגאונים. ומנהג זה אין עליו שום פקפוק, ולכולי עלמא הוא המנהג הנכון. משא"כ מנהג שאר עדות שלא נהגו לתרגם. לפי דעת הגאונים הם עוברים איסור, ועוברים על תקנת חכמים. (ע"כ משו"ת 'מעשה ארג').

✽ ✽ ✽ **שלים ולא שלימו רחמי שמיא** ✽ ✽ ✽

לעילוי נשמת: חיים בן צאלח, שמעה בת סאלם, חיים בן יחיא, יעקב בן יעקב, נעמי בת הרון, חיים בן יעקב.
ת.נ.צ.ב.ה.

”כשהגיעה אלינו תקנת הרבנים בעניין התרגום, התכנסנו כל ציבור מתפללי בית כנסת ”היכל שלום” במודיעין עלית וקיבלנו להחזיר מנהג אבותינו, ומאותה שבת פרשת ”והיה עקב תשמעון” תשפ”ד החלו לתרגם בבית הכנסת את כל קריאת התורה וההפטרה, יהי רצון שלא תמוש התורה מעם ישראל.”

הרה"ג יורם סרי שליט"א
אב"ד מודיעין עלית

עצות הרבנים שליט"א לקיצור זמן התפילה בשחרית של-שבת:

לאחד את ה'מי שבידך' בין המברכים ולהגיד 'מי שבידך' אחד לגברים ואחד לנשים לאחר ההפטרה, וכן לגבי ההשכבות. המעוניינים ב'מי שבידך' פרטני יכולים לעשות זאת במנחה שגם אז יש ספר תורה, ולא יבטלו העיקר בשביל הטפל.

יחלקו את התרגום לילדים שבוע לפני בכדי שיוכלו לחזור במשך השבוע וכך יתרגמו באופן מהיר וללא טעויות.

יחלק לקטנים אשר החלו לתרגם מברכים קצרים בלבד, ובמידת הצורך יעמוד אביו על ידו לסייעו.

יוצא לאור על-ידי:

האגודה לטיפוח חברה ותרבות
מיסודו של עובדיה בן שלום

קרן ישועה ובנימין

לדברון
הרב בנימין בן עזר ברזילי זצ"ל
מור ישיעה בן סאלם מחסר חגיבי זצ"ל

"אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"

הרה"ג אברהם בן משה שליט"א
ראש בית המדרש שתיילי יומים - רמת

הרה"ג יוסף בן דוד שליט"א
רבה של קרית ערדן

הרה"ג נתנאל אלשיך שליט"א
רב קק תמן - באר שבע

הרה"ג שאול אחוק שליט"א
רב קק תמן ויהודא אחת יוסף - אלעד

הרה"ג יונא אשור שליט"א
רבה של קרית מנחם

הרה"ג רונאל אהרון שליט"א
אבד למנות - פתח תקוה

הרה"ג יהונתן אדואר שליט"א
רב מרכז העניין פתח תקוה

הרה"ג יוסף אבריק שליט"א
רב העניין קרית

הרה"ג שמואל אבנר שליט"א
רב משכנת וראש כולל אשתי - רמת שבע

הרה"ג אברהם אביד שליט"א
דיין בבית הדין - רב קהילת חזון עובדיה

הרה"ג יוסף חמי שליט"א
רב שיכון ה בני ברק

הרה"ג ציון חובר שליט"א
רב קהילת משכן אהרון וקרית תמן - בית גן

הרה"ג נריה חובר שליט"א
רב קהילת תפארת תמן - בית שמש

הרה"ג אוריאל חובר שליט"א
רב היישוב גומיל

הרה"ג נתנאל זכרון שליט"א
רב קק עזן וראש מוסדות זכרון לעקב

הרה"ג מנשה זכרון שליט"א
רב שיכון ד' - ראש העין

הרה"ג חיים דרון שליט"א
רב משכנת מרכז בעלי מלאכה - רב

הרה"ג חזקיה דחנש שליט"א
רב קהילת שתיילי יומים - ראש העין

הרה"ג יונן גמליאל שליט"א
ראש כולל אמותות ישרים - רבסיס

הרה"ג איתן גמליאל שליט"א
רב קק תמן - אלעד

הרה"ג אבינו יצחק הלוי שליט"א
אבד תל אביב

הרה"ג מרדכי יגהרי שליט"א
רב משכנת טרן צדק, שכני זכרון הירושלים - תל

הרה"ג רצון ערוסי שליט"א
רב העניין קרית אנון וחבר מועצת הרבנות הראשית

הרה"ג יפת טירי שליט"א
ראש ישיבת נחלת יהודה

הרה"ג יצחק רצאבי שליט"א
ראש בית המדרש פעילת צדיק

הרה"ג שלמה יוסף ממפוד שליט"א
חבר מועצת חכמי התורה ואבד יורה דעה

הרה"ג פנחס קורח שליט"א
רב בית המדרש שערי הלכה - רב

הרה"ג יהורם יפת שליט"א
ראש מוסדות המאורות

הרה"ג עובדיה יפני שליט"א
קב שכנת הרד יוסף - תל אביב

הרה"ג הלל יצחק הלוי שליט"א
רב המרכז הרוחני שאר ישוב - רב אבד נאלעד

הרה"ג חיים מגורי שליט"א
ראש ישיבת ערשת שלמה - נחבית

הרה"ג עמית מגד שליט"א
רב קהילת יד לחילי צביל - ראש העין

הרה"ג מאיר לדאני שליט"א
רב מועצה אזורית לכ השרון

הרה"ג נחמיה כוני הלוי שליט"א
רב כפר ביבול וקהילת מקדש מלך - רחובות

תקנת התרגום

מגדלינו פשוט יודיע, רבנו בעניי הלמודים וכל האנושים שהתרגום בקריאת התורה בשבתות ויומים טובים אינו מנהג אלא חקיקת עזרא ובתי דין, והוא חובת הציבור ואין למסור כלל סביב שטחיה, הן מצד טוהר ציבור וכל שכן מצד שאינם מצביעים, ואין לעדכן מין אסור למסור קבלת דברים ירידה.

וכבר צווח על זה הדין הגדול מפי המהרש"ם ומהרש"ם שכתבו חובת התרגום במיבור חיי כבוד מיוחד, ומקראים מופיעים. כי מצות התרגום יורה המורה היא מן העסק מצוות, ואין לזלזל האיראנו כתרונם, וכל מי שיתמור ברבית להסיר את ישראל ממצנת משהו ולהתחורר הדברי ליישנו שכרו שמור לפני המוקדם עיינו.

ואם יעברו יראנו והתחלשנו מצנתה והתרחקנו ממצנת בשבילי המהנה, חיים או ראים שמתפשט הדולק הדבר גם אצל בני התורה שוכי בלודותם להסותפ ולרעם בקריות ובמקראים גדולים, ובשנתיליו נשא עיניהם לתקנות אחרים, בטענות שווא שהם לומדים תורה נט מאוהר, וקשה להם ללמוד מקראים, ואין אצל ילדיהם בעניי חשיבות הקורשיות, אשרי באים לבית אבא בשבתות והפשה, בערב היא באה ובמקור לא שבת, ומתרחקים אט אט מבלי היכר, ושוכחים תנועת התעניינותם.

לכן יוצאים או בקריאת קורש, אל לשם לישנות מצנתם אבותים נעיל, וחזרו לרדכם והחליטו שכרו על ילדיהם, לרדום מסורת אבות וכן ידע לרדום בקול ומצוות וישימו כדרך אבותיהם והקורשים בלשון קורש צחה וברת, וגם כי יוקרן לא יסור מצנת.

הרה"ג ששון כהן שליט"א
רב משכנת כפר אברהם - פתח תקוה

הרה"ג איתמר כהן שליט"א
מו"ס שרת ששכ כהנה ועוד

הרה"ג שלום יצחק הלוי שליט"א
רב קהילת בית הלוי - ירושלים

הרה"ג יעקב מועלים שליט"א
רב מושב נענה נח קהילת פתח ימים - רחובות

הרה"ג אריה דבך שליט"א
רב משכנת רמת משיד - רמת גן

הרה"ג סעדיה מטשיך שליט"א
רב המושב ברקת

הרה"ג שריה ממפוד שליט"א
ראש מוסדות אהל משה משכן שלום - בית שמש

הרה"ג זערא ממפוד שליט"א
ראש ישיבת ערשת חיים

הרה"ג איתמר ממפוד שליט"א
חז"ץ שאשדוד, ראש כולל נעיד חמילה למהר"ב

הרה"ג אהרן ממפוד שליט"א
ראש ישיבת תורה שלום

הרה"ג יצחק מועלים שליט"א
ראב"ד בית עילית

הרה"ג יעקב מועלים שליט"א
ראב"ד בית עילית

הרה"ג מימון נהרי שליט"א
חבר בית הדין הרבני הגדול

הרה"ג יוסף צברי שליט"א
רב ומח"ץ - אלעד

הרה"ג יונא פנחס הלוי שליט"א
מו"ס ליטמח המהברות ורב קהילה - אשדוד

הרה"ג שי עטרי שליט"א
רב קהילת דרך הבשטים

הרה"ג עמרם עטרי שליט"א
רב ביכרבי נחלת ישרון - ראש העין

הרה"ג שלמה צדוק שליט"א
רב שיכון ג' בני ברק

הרה"ג שלמה צדוק שליט"א
רבה של תל מונד

הרה"ג שלום צדוק שליט"א
רבה של בני עייש

הרה"ג חיים צדוק שליט"א
רב קהילת נוסח הגדה - אלעד

הרה"ג דוד צדוק שליט"א
רב היישוב אורה

הרה"ג אורן צדוק שליט"א
רב בית ההוראה נור התורה

הרה"ג עמרם קורח שליט"א
רב קהילת תורת חיים - ביתר עילית

הרה"ג זערא קורח שליט"א
מו"ס ליטמח שבת ועוד

הרה"ג יחיאל קארו שליט"א
רב קהילת וזמנת השלום - תל

הרה"ג שלמה צדוק שליט"א
אב אורי - עתה והשלום - תל

הרה"ג חנינה שפירא שליט"א
רב אורי במעשה משה יהודה

הרה"ג אברהם שמן שליט"א
אבד רחובות

הרה"ג אלמוט שלמה שליט"א
מו"ס שערי שלמה ואבנת הקומנים

הרה"ג משה רצאבי שליט"א
מו"ץ פעילת צדיק

הרה"ג ארז רמתי שליט"א
רב קהילת תורת חיים - ראש העין

הרה"ג משה רמתי שליט"א
רב העניין וראש מוסדות אור חדש